

Anna Gąsiorowska

MATERIAŁY ARCHIWALNE JEDNOSTEK ZAPASOWYCH PIECHOTY Z OKRESU 1943—1945

1. Zagadnienia organizacyjne

Sformowanie Armii Polskiej w ZSRR¹ wymagało stałego dopływu przeszkolonych, w możliwie krótkim czasie, żołnierzy i kadry podoficerskiej mogącej posłużyć do tworzenia nowych oddziałów względnie do zapewnienia powstałych w toku walki luk w jednostkach już istniejących. W związku z tym w okresie od lipca 1943 roku do października 1944 roku zorganizowano m.in. dziewięć zapasowych pułków piechoty.

Bazą dla napływających do wojska z terenów ZSRR Polaków był 1 zapasowy pułk piechoty. Został on utworzony na terytorium ZSRR, jeszcze w Sielcach, na podstawie rozkazu dowództwa 1 DP im. T. Kościuszki nr 43 z 17 lipca 1943 roku². Głównym jego zadaniem było uzupełnianie nowoformowanych jednostek piechoty WP.

Pułk ten kilka miesięcy stacjonował w obozie sieleckim, następnie został przeniesiony do Sum i wreszcie do Strzyżówki na Ukrainie. Po wyzwoleniu

¹ Problemy związane z formowaniem jednostek polskich na terenie Związku Radzieckiego omawia I. Błażowski, *Dzieje 1 Armii Polskiej w ZSRR maj—lipiec 1944 roku*, Warszawa 1972. Por. też: R.L. Polkowski, *Uwagi na temat materiałów źródłowych do dziejów formowania Armii Polskiej w ZSRR (kwiecień—lipiec 1944 roku)*, Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej nr 3, 1971, s. 119 i nast.

² CAW, III-7-506, k. 52. Etat nr 04/299 przewidywał 3 baony strzeleckie, szkolny baon strzelecki, baon ckm, baon moździerzy, baon rozdzielczy, dyon artylerii, kompanię łączności, kompanię saperów, kompanię rusznic ppanc. i pluton orkiestry.

wschodnich terenów Polski 1 zapasowy pp został przeniesiony do Lubartowa, a potem do Warszawy.

We wrześniu 1944 roku na podstawie rozkazu NDWP nr 31 wprowadzono nowy etat pułku, ustalający ogólny stan liczebny na 5.072 ludzi³. Zgodnie z rozkazem Szefostwa Mobilizacji i Uzupełnień z dnia 27 stycznia 1945 roku 1 baon strzelecki przekazano do dyspozycji komendanta obozu specjalnego (ochrony jeńców)⁴. W marcu 1945 roku w pułku sformowano 1 baon pracy, który przekazany został do dyspozycji prezydenta m.st. Warszawy⁵.

W związku z przejściem WP na etaty czasu pokojowego 1 zapasowy pp rozformowano, a skład osobowy niepodlegający demobilizacji skierowano do 18 DP⁶.

Rezerwy osobowe jednego zapasowego pułku nie wystarczały na całkowite uzupełnianie oddziałów liniowych. Zaistniała więc konieczność sformowania następnych jednostek, które byłyby w stanie pokrywać, przynajmniej bieżące zapotrzebowanie na ludzi przeszkolonych i zdolnych do natychmiastowego pójścia na front. W miarę zbliżania się frontu do granic Rzeczypospolitej, chętnych do wojska było coraz więcej, przez co wzrosły możliwości szybkiej rozbudowy polskich sił zbrojnych. Dlatego też, zgodnie z dyrektywami Sztabu Generalnego Armii Czerwonej nr 1/1640 i 1/1642 z 28 kwietnia 1944 roku dowództwo polskie powzięło decyzję o utworzeniu dalszych trzech zapasowych pułków piechoty (2, 3, 4).

I tak, 2 zapasowy pułk piechoty sformowano rozkazem 1 Armii Polskiej w ZSRR nr 05/OU z dnia 7 maja 1944 roku według etatu (radzieckiego) 04/299⁷. Na miejsce formowania pułku przeznaczono Iwołżańską Gorzelnię w okolicach Sum. Pod koniec czerwca 1944 roku; jednostkę skierowano do m. Korostyszew. Następnym miejscem postoju był Rzeszów, gdzie też wprowadzony został zgodnie z rozkazem Naczelnego Dowództwa WP, nowy etat 04/188⁸. W tym właśnie okresie 2 zapasowy pp był bazą dostarczającą przeszkolonych żołnierzy do formującej się 10 dywizji

³ Według etatu nr 04/188 w skład pułku wchodziły 2 baony szkolne, 3 baony strzeleckie, baon moździerzy, baon ckm i kompania strzelców wyborowych.

⁴ CAW, III-369-207, k. 50.

⁵ Rozkaz Szefostwa Mobilizacji i Uzupełnień z 25.05.1945 roku. CAW, III-369-207, k. 70.

⁶ Rozkaz NDWP nr 0242/org. z 10.09.1945 roku. CAW, III-446-18, k. 333.

⁷ Organizacja i działania bojowe ludowego Wojska Polskiego w latach 1943—1945, t. 1, Warszawa 1958, s. 52.

⁸ CAW, III-370-48, k. 12.

piechoty.

W miarę rozwoju działań wojennych przed pułkiem postawiono nowe zadania, wykonanie których wymagało utworzenia kilku nowych nieetatowych jednostek. Sformowany więc został zapasowy pułk piechoty nr 2 A, rekrutujący się głównie z ujawniających się uczestników podziemia zbrojnego. Do pułku przyjmowano też byłych jeńców wojennych⁹. W kwietniu 1945 roku sformowano w pułku 300-osobowy batalion specjalny, którego zadaniem było zabezpieczenie dowodów zbrodni hitlerowskich na terenie obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu¹⁰.

Po utworzeniu okręgów wojskowych¹¹ 2 zapasowy pułk piechoty został włączony do OW-Kraków i podlegał mu aż do momentu rozformowania, tzn. do 27 czerwca 1945 roku¹².

Jednocześnie z formowaniem drugiego pułku, organizowany był 3 zapasowy pułk piechoty. Miejscem formowania tego pułku były również Sumy. Następnie pułk przedyslokowano do Kiwerc i z dniem 21 czerwca 1944 roku włączono w skład 1 AWP¹³. Etat pułku nr 04/299 przewidywał 320 osób stanu stałego i 2.680 stanu zmiennego.

Głównym zadaniem 3 zapasowego pp było szkolenie rekrutów, których odsyłano następnie do jednostek liniowych 1 AWP oraz do dyspozycji Szefostwa Mobilizacji i Formowania, któremu też bezpośrednio pułk podlegał¹⁴. Po wyzwoleniu Lublina miejscem postoju 3 pułku był Majdanek, a później Wola Karczewska w okolicach Warszawy. Kres istnieniu jednostki położył rozkaz NDWP nr 192/org. z 29 czerwca 1945 roku¹⁵. Na bazie 3 zapasowego pułku piechoty utworzono 4 dywizję piechoty.

Formowanie 4 zapasowego pułku piechoty zostało rozpoczęte 7 maja 1944 roku w Sumach¹⁶. Następnie dowództwo pułku przeniesiono do miejscowości Mała

⁹ CAW, III-370-51, k. 91.

¹⁰ Rozkaz NDWP nr 112 z 30.04.1945 roku. CAW, III-370-51, k. 198.

¹¹ Formowanie okręgów wojskowych regulował rozkaz NDWP nr 23/org. z dnia 1.02.1945 t. Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 331—332. Ponadto: W. J u r g i e l e w i c z, *Organizacja ludowego Wojska Polskiego (22.07.1944—9.05.1945)*, Warszawa 1988, s. 306.

¹² Rozformowany został na podstawie rozkazu NDWP nr 156/org. Na bazie pułku utworzono 17 DP.

¹³ Por. rozkaz ogólny nr 0108 z 21.06.1944 roku. CAW, III-4-92, k. 47.

¹⁴ CAW, III-371-19, k. 3.

¹⁵ CAW, III-446-18, k. 208.

¹⁶ Formowanie odbywało się według etatu nr 04./299. Później obowiązywał etat nr 04/188, według którego stan pułku wynosił 5.136 ludzi. Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 52.

Czernetszyna, a 1 lipca 1944 roku do Korostyszewa, potem zaś do Białegostoku; ostatnim miejscem postoju pułku był Gdańsk.

Pułk rozformowano rozkazem NDWP nr 0156/org. z 29 czerwca 1945 roku, a na jego bazie utworzono 16 DP¹⁷.

W lipcu 1944 roku nastąpiło wyzwolenie wschodnich terenów Polski. W sierpniu front ustabilizował się na linii Wisły. Powstała szeroka baza rekrutacyjna; umożliwiała to szybkie powiększenie stanu ilościowego wojska. Wówczas rozpoczęto tworzenie specjalnych jednostek wojskowych, których celem było szkolenie rezerw przeznaczonych dla uzupełnienia oraz formowania nowych jednostek pomocniczych i liniowych.

Rozkazem ogólnym nr 0168 z 5 sierpnia 1944 roku wydanym przez Dowództwo 1 Armii Polskiej nakazano sformować przy 1 Froncie Ukraińskim oraz 1, 2 i 3 Froncie Białoruskim po jednym zapasowym baonie piechoty (według etatu nr 04/187), o ogólnym stanie stałym 295 osób i zmiennym 912¹⁸. Za podstawę do wydania tego rozkazu służyły Dowództwu 1 Armii Polskiej zarządzenia Kwatery Głównej Armii Czerwonej nr 220169 z 31 lipca 1944 roku i dyrektywy Sztabu Generalnego Armii Czerwonej nr org. 2/640 z dnia 2 sierpnia 1944 roku¹⁹. W ten sposób zostały zorganizowane 5, 6, 7 i 8 zapasowe bataliony piechoty.

5 zapasowy batalion piechoty sformowano w rejonie Wilna przy 3 Froncie Białoruskim. Wchodził on zatem w skład 1 AWP. W końcu września 1944 roku 5 batalion oddany został do dyspozycji szefa Mobilizacji i Formowania WP i równocześnie przeniesiony na etat nr 04/190 o stanie liczebnym 1.977 żołnierzy²⁰.

Dzięki mobilizacji prowadzonej na wyzwolonych terenach Polski nastąpił szybki napływ rekrutów do jednostek zapasowych. Zmuszało to Naczelne Dowództwo WP do ciągłych modyfikacji, co wyrażało się m.in. w przenoszeniu jednostek na nowe etaty i tworzeniu z nich większych formacji.

Wtedy też na podstawie rozkazu NDWP nr 66/org. z dnia 24 października 1944 roku 2 AWP otrzymała 5. zapasowy batalion piechoty, który jednocześnie

¹⁷ Rozkaz o rozformowaniu: CAW, III-446-18, k. 208.

¹⁸ Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 112.

¹⁹ CAW, III-373-39, k. 26.

²⁰ Rozkaz NDWP nr 31 z 20.09.1944 roku. Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 171.

przeformowano na 5 zapasowy pułk piechoty według etatu 04/299 o ogólnym stanie stałym 480 i zmiennym 2.878 żołnierzy²¹. Kolejnymi miejscami postoju pułku były: Wilno, Białystok, Główne k. Łukowa, Rogoźno, Wąsosz, Stara Wieś, Ostrzeszów, a od 17 sierpnia 1945 roku Biedrusko, gdzie też pułk został rozformowany²².

Również powstanie 6 zapasowego pułku piechoty poprzedziło utworzenie 6 zapasowego batalionu piechoty. Organizację batalionu oparto na etacie nr 04/187 przewidującym stan osobowy stały 295 ludzi i zmienny 912.

Batalion został sformowany w przeważającej większości z byłych partyzantów. Samo organizowanie odbywało się w bardzo trudnych warunkach przy braku umundurowania, broni i transportu. Początkowo miejscem postoju batalionu były Dojlidy k. Białegostoku.

Na podstawie rozkazu NDWP nr 58/org. z 15 marca 1945 roku 6 batalion przeformowano na 6 zapasowy pułk piechoty według etatu 04/187²³. Miejscem postoju pułku w tym czasie był Toruń. Zakończenie prac organizacyjnych nastąpiło w dniu 20 kwietnia 1945 roku. Wówczas to pułk liczył 3.510 ludzi. Rozkazem NDWP nr 0242/org. z dnia 10 września 1945 roku 6 zapasowy pułk piechoty został rozformowany²⁴.

Kolejny, 7 zapasowy pułk piechoty sformowano w oparciu o wcześniej powstały 7 zapasowy batalion piechoty, który wchodził najpierw w skład 1 AWP, a od września 1944 roku podlegał Szefostwu Mobilizacji i Formowania²⁵.

Sam pułk sformowano już według etatu nr 04/188, o ogólnym stanie osobowym stałym 859 ludzi i zmiennym 4277. Miejscem jego postoju była Częstochowa. Na podstawie rozkazu Naczelnego Dowództwa WP nr 0242/org. z 10 września 1945 roku 7 zapasowy pułk piechoty został rozformowany, a jego kadra uzupełniła skład osobowy 4 i 18 dywizji piechoty²⁶.

²¹ Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 218. Samo przeformowanie nastąpiło na podstawie rozkazu 2 AWP nr 58 z dnia 8.11.1944 roku z realizacją do dnia 15.11.1944 roku. CAW, III-373-35, k. 69.

²² Por. rozkaz NDWP nr 192/org. z dnia 5.08.1945 roku oraz rozkaz 2 AWP nr 182 z dnia 15.08.1945 roku, na podstawie którego skład osobowy 5 zapasowego pułku piechoty przekazany został do 4 dywizji, piechoty. CAW, III-446-18, k. 250.

²³ Por. Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 335.

²⁴ CAW, III-446-18, k. 333.

²⁵ Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 172. Pułk formowano na podstawie rozkazu NDWP nr 58/org. z dnia 15.03.1945 roku. Tamże, s. 335—336.

²⁶ CAW, III-445-18, k. 333.

Jako ostatni z czterech, sformowanych tym samym rozkazem batalionów, później zapasowych pułków piechoty, był 8 zapasowy pułk piechoty. Zorganizowano go na podstawie rozkazu 1 AWP nr 66 z dnia 24 października 1944 roku według etatu nr 04/299²⁷. Formowaniem pułku, jako jednostki bezpośrednio mu podległej, zajął się Departament Mobilizacji i Uzupełnień. Do lutego 1945 roku pułk stacjonował w Jarosławiu. Następnie jednostkę przeniesiono do Rzeszowa, gdzie też została rozformowana w czerwcu 1945 roku²⁸.

Na bazie rozformowanego 8 zapasowego pułku piechoty utworzono 53 pułk wchodzący w skład 15 dywizji piechoty.

Rozwój działań wojennych, przygotowywanie do ostatecznej rozprawy z nieprzyjacielem wymagało zwiększenia ilości zarówno żołnierzy, jak i wykształconej kadry oficerskiej. W pewnym stopniu zadanie to miały spełniać pułki zapasowe. One to właśnie nie tylko szkoliły rekrutów uzupełniających jednostki liniowe i pomocnicze, ale również przygotowywały kandydatów do szkół oficerskich. Realizacja tego zadania spoczęła głównie na nowoformowanej jednostce wojskowej, 9 zapasowym pułku piechoty²⁹, którego organizacją zajął się Departament Mobilizacji i Uzupełnień. Pierwotnym miejscem postoju pułku był Lublin, od lutego 1945 roku — Majdanek, a od kwietnia 1945 roku — Olsztyn³⁰.

9 zapasowy pułk piechoty rozformowano na podstawie rozkazu NDWP nr 00135/org. z dnia 3 września 1945 roku³¹. Jego skład osobowy (głównie kadra oficerska i podoficerska) został wykorzystany przy organizacji 50 pułku piechoty (15 DP).

2. Charakterystyka archiwaliów

²⁷ Organizacja i działania bojowe ..., t. 1, s. 218. Według etatu nr 04/299 stan stały wynosił 320 osób, zmienny — 2.680. Jak wskazują archiwalia w dniu 23.03.1945 roku stan liczebny pułku wynosił 1.518, w tym 325 osób stanu stałego. CAW, III-376-23, k. 13.

²⁸ CAW, III-376-21, k. 3. Ponadto: rozkaz NDWP nr 00135/org. z dnia 3.06.1945 roku. CAW, III-446-18, k. 176.

²⁹ Formowanie pułku oparto o rozkaz NDWP nr 31 z dnia 20.09. 1944 roku (etat nr 04/188). Organizacja i działania bojowe ..., t; 1, s. 172.

³⁰ Rozkaz NDWP nr 81/org. z dnia 26.04.1945 roku Równocześnie ze składu pułku wydzielono 1 baon strzelecki (etat nr 23910), który pozostał do dyspozycji DOW-Lublin. CAW, III-377-31, k. 19.

³¹ CAW, III-446-18, k. 176.

Produkcja kancelaryjna wszystkich zapasowych pułków piechoty, po opracowaniu, została zgrupowana według poszczególnych komórek organizacyjnych, zgodnie z obowiązującym etatem³².

Najbardziej interesujący materiał zgromadzony został w oddziale szkolenia, gdzie na czołowe miejsce wysuwają się rozkazy, plany, programy, meldunki i sprawozdania dotyczące szkolenia bojowego.

Zdecydowaną większość wytworu kancelaryjnego w zasadzie we wszystkich pułkach zapasowych stanowi ewidencja personalna stanu zmiennego i stałego. Stosunkowo dużo zachowało się rozkazów władz zwierzchnich (okolicznościowe, personalne, dyscyplinarne i gospodarcze).

Wśród akt typu kancelaryjnego interesujące są rozkazy dzienne, występujące prawie we wszystkich zespołach archiwalnych pułków zapasowych.

W większości omawianych jednostek dość licznie jest reprezentowany dział akt kwatermistrzowskich. W tej grupie najcenniejsze są sprawozdania informujące o ilości sprzętu i stanie uzbrojenia. Zdecydowaną jednak większość stanowią listy płacy i akta o charakterze finansowym. Zabezpieczono też niewielką grupę archiwaliów obrazujących pracę aparatu polityczno-wychowawczego.

*

Najbogatszy w materiały archiwalne jest zespół akt 1 zapasowego pułku piechoty — 236 jednostek archiwalnych. Cenną grupę stanowią akta dotyczące szkolenia bojowego. Wśród nich występują rozkazy, plany zajęć i programy. Wiadomości o życiu w pułku dostarczają badaczom rozkazy dowództwa wydawane z okazji świąt, rocznic narodowych oraz ważnych wydarzeń. Ponadto występują rozkazy w sprawach administracyjnych. Właśnie te archiwalia zachowały się w kancelarii pułku.

Osobną grupę stanowią akta kwatermistrzowskie. Zawierają one wiadomości

³² Etat zapasowych pułków piechoty przewidywał następujące oddziały: szkolenia, personalny, kancelarię (sekcję pol-wych) i kwatermistrzowski.

o stanie zaopatrzenia w broń, sprzęt, umundurowanie i żywność.

Interesującą grupę akt w tym zespole tworzą dokumenty o charakterze ewidencyjno-personalnym, na które składają się: skierowania i naznaczenia na stanowiska, wykazy ewidencyjne stanu osobowego, wykazy dezertersów i zaginionych, spisy — kandydatów do szkół oficerskich, awansowanych i odznaczonych oraz rozkazy o demobilizacji. Materiały te związane są z oddziałem personalnym pułku.

Wymienić jeszcze należy archiwalia o mniejszej wartości historycznej, a dotyczące gospodarki finansowej — listy płacy i dowody kasowe.

*

Zespół akt 2 zapasowego pułku piechoty składa się z 91 jednostek archiwalnych. Wśród nich małą grupę, ale niewątpliwie cenną, stanowią akta oddziału szkolenia bojowego. Są to głównie plany i programy szkolenia oraz sprawozdania z ich realizacji.

Licznie reprezentowane są akta kancelaryjne i oddziału personalnego. Wśród pierwszych największą wartość posiadają rozkazy, zarządzenia oraz instrukcje wyższych dowództw. Zachował się też komplet rozkazów dziennych pułku. W dziale personalnym występuje głównie ewidencja stanu stałego i zmiennego.

Stosunkowo najwięcej zachowało się w zespole akt rachunkowo-finansowych (głównie listy płacy i żołdu).

*

Trzeci zapasowy pułk piechoty liczy 21 jednostek archiwalnych. W zespole tym zachowało się najwięcej dokumentacji o charakterze personalnym. Głównie są to rozkazy, zarządzenia, sprawozdania i meldunki o wypadkach nadzwyczajnych, natomiast bardzo mało ewidencji stanów osobowych.

W oddziale szkolenia występuje tylko 1 jednostka archiwalna. Ogólnie biorąc w omawianym zespole nie zachowały się wszystkie źródła, które mogłyby w pełni naświetlić działalność tej jednostki wojskowej.

*

Zespół 4 zapasowego pułku piechoty zawiera 41 jednostek archiwalnych. Brak w zespole zupełnie materiałów dotyczących szkolenia żołnierzy.

Najwięcej akt zachowało się w oddziale personalnym i kwatermistrzowskim. Wśród akt personalnych 90% to ewidencja stanu osobowego pułku i obsady etatowej. W oddziale kwatermistrzowskim jest stosunkowo dużo akt rachunkowo-pięniężnych, jak listy płacy, sprawozdania finansowe, atestaty, pokwitowania itp.

Najbardziej wartościowym źródłem wiedzy, dla zainteresowanych dziejami 4 zapasowego pułku piechoty, są niewątpliwie akta wytworzone przez kancelarię. W grupie tej występują rozkazy dzienne informujące o życiu w pułku, ilości gromadzonych rezerw oraz możliwościach ich wykorzystania.

*

Jednym z najbogatszych w materiały archiwalne o dość zasadniczym znaczeniu dla poznania działalności jednostek zapasowych piechoty, jest zespół akt 5 zapasowego pułku piechoty. Akta tego pułku zgromadzone są w 57 jednostkach archiwalnych. Stosunkowo mały procent stanowią akta kwatermistrzowskie. Najwięcej akt wytworzonych zostało przez oddział personalny i kancelarię.

Oddział szkolenia zawiera 5 jednostek archiwalnych o pierwszorzędym znaczeniu. Występują tam rozkazy, sprawozdania i meldunki o stanie bojowym, programy i plany szkolenia.

W kancelarii zachowało się wiele cennych materiałów archiwalnych, jak rozkazy Naczelnego Dowództwa WP i Dowództwa 2 AWP w sprawach organizacyjnych. Na uwagę zasługują również rozkazy dzienne, dzięki którym można bliżej poznać życie w pułku.

Najzasobniejszym w przekazy źródłowe jest oddział personalny. Obok ewidencji stanu stałego i zmiennego są tam wykazy byłych członków AK, etaty, wnioski awansowe i nominacyjne oraz meldunki o stratach osobowych pułku.

*

6 zapasowy pułk piechoty to drugi największy zespół pod względem objętości wytworu kancelaryjnego. Liczy on 141 jednostek archiwalnych. Zachowane akta tego pułku stanowią wartość, jako dokumenty jednostki powołanej do gromadzenia rezerw osobowych, koniecznych do stałego uzupełniania poszczególnych rodzajów broni i służb.

W zespole tym, jak i w omawianych wyżej, najwięcej materiałów zachowało się w oddziale personalnym i kwatermistrzowskim.

Do grupy interesujących należy zaliczyć akta oddziału szkolenia (4 jednostki archiwalne). Występują tam głównie meldunki o stanie bojowym, programy i listy egzaminowanych ze szkolenia bojowego.

Oddział personalny (80 jednostek archiwalnych) zawiera przede wszystkim ewidencję podoficerów i szeregowców poszczególnych kompanii, obsadę personalną pułku, rozkazy oficerskie oraz imienne wykazy dezerterskie.

Wśród akt kwatermistrzowskich przeważają listy płacy i raporty dzienne o stanie żywności.

W kancelarii najcenniejsze są rozkazy dzienne i wewnętrzne zarządzenia szefa sztabu pułku.

Ogólnie biorąc zawartość aktowa 6 zapasowego pułku piechoty jest dość różnorodna; dzięki temu można wszechstronnie zbadać działalność i poznać zadania realizowane przez jednostki zapasowe.

*

Dużym pod względem objętości (118 jednostek archiwalnych) jest zespół akt 7 zapasowego pułku piechoty.

W jego oddziale szkolenia (4 jednostki archiwalne) największą wartość mają sprawozdania o stanie bojowym.

Oddział personalny reprezentowany jest głównie przez wykazy imienne

obsady stałej i stanu zmiennego, etaty, wnioski awansowe i odznaczeniowe. Zachowały się ogółem 33 j.a. samych wykazów imiennych szeregowców przeszkolonych w pułku i skierowanych do jednostek bojowych.

W pozostałych oddziałach najcenniejsze są rozkazy dzienne, meldunki, roczne sprawozdania finansowe, sprawozdania o stanie uzbrojenia i sprzętu przydzielonego do pułku oraz listy płacy.

W zespole tym brak jednak rozkazów Naczelnego Dowództwa WP dotyczących formowania i organizacji pułku.

*

Zespół akt 8 zapasowego pułku piechoty liczy tylko 29 jednostek archiwalnych. Brak w nim zupełnie akt oddziału szkolenia.

Na uwagę zasługują jedynie akta oddziału personalnego, zawierającego ewidencję zarówno stanu stałego jak i zmiennego, meldunki o wypadkach nadzwyczajnych i korespondencję.

W kancelarii tego zespołu znajdują się rozkazy i zarządzenia Naczelnego Dowództwa WP w sprawach organizacyjnych, szkoleniowych kwaterunkowych i dyscyplinarnych oraz instrukcje pol-wych.

W oddziale kwatermistrzostwa zachowały się tylko zarządzenia, instrukcje i korespondencja w sprawach gospodarczych. Brak zupełnie list płacy i sprawozdań o ilości sprzętu i uzbrojenia.

*

Zespół akt 9 zapasowego pułku piechoty obejmuje 36 jednostek archiwalnych. Zawartość aktowa pułku jest dość różnorodna; reprezentowane są wszystkie 4 oddziały.

Najwięcej wytworu aktowego zachowało się w oddziale personalnym. Są to głównie ewidencje oraz skorowidze stanu stałego i zmiennego, charakterystyki służbowe oficerów, wnioski awansowe, meldunki o wypadkach nadzwyczajnych oraz

imienne wykazy dezertarów.

W kancelarii tego zespołu znajdują się rozkazy dzienne, rozkazy NDWP w sprawach organizacyjnych, dyslokacyjnych oraz korespondencja z tym związana.

W zespole jest równieżteczka akt z zarządzeniami Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego. W oddziale szkolenia znajdują się 2 jednostki archiwalne zawierające meldunki o stanie bojowym, rozkazy dowódcy pułku w sprawach szkoleniowych i miesięczne plany szkolenia.

W oddziale kwatermistrzostwa (również 2 jednostki archiwalne), znajdują się sprawozdania o stanie uzbrojenia i remoncie sprzętu.

3. Zakończenie

Pułki zapasowe, jako jednostki o charakterze pomocniczym, nie brały bezpośrednio udziału w działaniach bojowych. W związku z tym wytworzone przez nie materiały nie stanowią źródła pierwszej wagi dla historyka zajmującego się tylko samym przebiegiem wydarzeń wojennych w latach 1943—1945. Natomiast na podstawie zgromadzonej w Centralnym Archiwum Wojskowym dokumentacji aktowej jednostek zapasowych można wnikliwie prześledzić organizację i pełną ich działalność.

W oparciu o zachowane źródła stwierdzić można, że historia tych jednostek powinna być przedmiotem zainteresowania badaczy. Akta pułków zapasowych pozwalają zapoznać się bowiem z metodą pracy w zakresie szkolenia rezerw osobowych w latach 1943—1945, koniecznych do stałego uzupełniania poszczególnych jednostek frontowych.

Zespoły zapasowych pułków piechoty liczą ogółem 769 jednostek archiwalnych. Wszystkie akta tych jednostek zostały uporządkowane i ostatecznie opracowane. Zespoły te są w pełni dostępne do badań, a ich inwentarze wydane zostały drukiem³³.

³³ Inwentarz akt ludowego Wojska Polskiego z lat 1943—1945. Część 4 — instytucje i jednostki uzupełnień, szkolenia, kwatermistrzowskie, służby sprawiedliwości, kulturalno-oświatowe, Warszawa 1970, s. 51, (1 zapasowy pp), s. 58 (2 zapasowy pp), s. 61 (3 zapasowy pp), s. 62 (4 zapasowy pp), s. 64 (5 zapasowy

